

7. S A B A D O Š D. (1972): Organoleptička kvaliteta našeg sladoleda. Simpozium o proizvodnji, preradi i plasmanu sladoleda. Poljoprivredni fakultet, Sarajevo, 24—25. II-1972. Separat, str. 7, tab. 3, lit. 7.
8. S A B A D O Š D. (1975): Organoleptička kvaliteta jugoslavenskih jogurta i drugih fermentiranih mlijeka. **Mljekarstvo** 25 (2), 26—32, sl. 2, tab. 7, lit. 8.
9. S A B A D O Š D., R A J Š I Ć B. (1976): Organoleptička kvaliteta sira trapista kao ekonomski problem. Referat na XIII. Seminaru za mljekarsku industriju, Tehnološki fakultet, Zagreb, 5—7. II 1976., orig. diacolora 1—8. **Mljekarstvo** 26, (4), 74—78, sl. 1—2, lit. 1—6.
10. S A B A D O Š D., R A J Š I Ć B. (1976): Organoleptička kvaliteta jugoslavenskih sireva — prilog poznavanju kvalitete i problematike standardizacije naših mlječnih proizvoda. Ref., IV. Jugosl. stočarska konferencija Mostar 76. Radovi Poljoprivrednog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, god. XXIV, br. 27, str. 699—702. **Mljekarstvo** 25 (7), 152—155, sl. 1, lit. 8.
11. S A B A D O Š D., R A J Š I Ć B. (1976): Organoleptička kvaliteta jugoslavenskih maslaca — prilog poznavanju kvalitete i problematike standardizacije naših mlječnih proizvoda. Ref., IV Jugosl. stočarska konferencija Mostar 76. Radovi Poljoprivrednog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, god. XXIV, br. 27, str. 693—697. **Mljekarstvo** 26 (8), 172—175, sl. 1, lit. 8.
12. S A B A D O Š D., R A J Š I Ć B. (1976): Kvaliteta mlijeka i mlječnih proizvoda u 1976. god. **Mljekarstvo**, 26 (12), 268—279, sl. 1, lit. 1—10.

O GREŠCI PRI PRIMENI FLEISCHMANN-ove FORMULE ZA OBRAČUN SUVE MATERIJE MLEKA¹

Prof. dr Ivica VUJIČIĆ, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad
Zaharije MILANOVIĆ, dipl. inž. Poljoprivredni kombinat »Beograd«, Beograd
Vera VUJIČIĆ, dipl. inž. »Jugoinspekt«, Novi Sad
V. RAŠIĆ, Poljoprivredni kombinat »Beograd«, Beograd

Uvod

Pored velikog napretka u instrumentalnoj analitičkoj tehnici za gravimetrijsko određivanje suve materije mleka, još uvek to određivanje je sporo i skupo s obzirom na potreban rad i instrumente.

Stoga se može očekivati da će se još za duži period morati koristiti indirektni ili obračunski način za procenu suve materije mleka za rutinske potrebe.

U nas je uobičajeno, a i zakonskim propisima predviđeno da se suva materija proračunava, odnosno procjenjuje po prvobitnoj Fleischmann-ovoj formuli, koja je izvedena još 1882. godine (1). Tom formulom, kao i drugim sličnim formulama, dobijaju se uvek veća ili manja odstupanja od stvarne suve materije. Ta odstupanja zavise od promene specifične težine mlečne masti i bezmasnog suvog ostatka.

Fleischmann-ova formula je izvedena za mleko s 3,4% masti, 12,40% suve materije (bezmasnog suvog ostatka 9,00%), te pri specifičnoj težini mlečne masti 0,931 i specifičnoj težini bezmasne suve materije 1,6007. R o e d e r (2) je izračunao da je teorijski ukupna moguća greška u proračunima suve materije $\pm 0,318$, ali da se kao granica tačnosti može smatrati $\pm 0,15$, s obzirom na najčešće granice variranja specifične težine mlečne masti i bezmasnog suvog ostatka.

S druge strane, H e r r i n g t o n (3) je utvrdio da je greška od 0,08 vrednosti laktodenzimetarskog broja od istog značaja što i greška od 0,1% pri

¹ Rad je jednim delom finansirao SIZ za naučni rad SAP Vojvodine u okviru projekta »Unapređenje proizvodnje i prerade mleka i govedeg mesa« 1975. godine.

određivanju procenta masti, a to daje razliku od 0,13% u proračunu suve materije.

S obzirom na varijabilnost sastava mleka, smatrali smo neophodnim da se ranija ispitivanja dopune novom serijom analiza mleka iz intenzivne proizvodnje, kako bi se dobila jasnija slika i kvantitativniji parametri o razlikama između gravimetrijskih i proračunatih vrednosti suve materije.

U ovom radu prikazani su eksperimentalni podaci o veličini greške i razlikama koje se dobijaju između gravimetrijskih i proračunatih vrednosti suve materije mleka.

Materijal i metodika

Uporedna ispitivanja su izvedena u dve laboratorije na uzorcima mleka koji su bili različiti po svome poreklu. U laboratoriji Katedre za mlekarstvo Poljoprivrednog fakulteta u Novom Sadu analizirani su uzorci zbirnog mleka od društvenih gazdinstava s područja Vojvodine — Oglad A. Ukupno je analizirano 127 uzoraka.

U laboratoriji Instituta za naučna istraživanja »Agroekonomik« (Zavod za hemiju, mikrobiologiju i pedologiju) Poljoprivrednog kombinata »Beograd« analizirani su uzorci zbirnog mleka jutarnje muže proizvođačkih gazdinstava Kombinata iz područja Rita — Oglad B. Uzorci potiču iz redovne sistematske kontrole kvaliteta mleka za potrebe Industrije mleka i mlečnih proizvoda PKB OOUR IMLEK. Ukupno je analizirano 202 uzorka.

Analize mleka su vršene na ovaj način: mast po Gerberu: specifična težina laktodenzimetrom na 15°C i suva materija gravimetrijski po standardnoj metodi FIL/IDF sušenjem na 105°C.

Analitički podaci su statistički obrađeni u računskom centru Poljoprivrednog fakulteta u Novom Sadu.

Rezultati i diskusija

U tab. 1. prikazano je variranje procenta suve materije koja je utvrđena gravimetrijski i proračunom po formuli za ogled A i B. Kako se vidi, variranje se uglavnom kreće od 10,8 do 13,4%. Takođe se može zapaziti da postoji očita razlika između gravimetrijskih vrednosti u frekvenciji uzoraka po pojedinim intervalima.

Tab. 1
Frekvencija procenata suve materije koji su utvrđeni gravimetrijski i obračunom po Fleischmannovoj formuli

Suva materija	Interval	Sredina intervala	Frekvencija %			
			Gravimetrijski		Obračunski	
			A	B	A	B
	10,8—11,2	11,0	—	7,4	0,8	0,5
	10,2—11,6	11,4	7,9	24,3	0,8	1,0
	11,6—12,0	11,8	17,3	36,1	5,5	59,9
	12,0—12,4	12,2	30,7	28,2	22,0	31,7
	12,4—12,8	12,6	31,5	2,5	37,0	6,4
	12,8—13,2	13,0	10,2	1,5	26,8	0,5
	13,2—13,6	13,4	2,4	—	7,1	—

Proračunati rezultati pokazuju veći procenat frekvencije u višim intervalima u odnosu na gravimetrijske rezultate. Odatle proizlazi da postoji razlika između gravimetrijskih i obračunskih srednjih vrednosti, što se vidi u tab. 2. Te razlike u proseku iznose za ogled A 0,31 a za ogled B. 0,19, tj. proračunom po formuli dobijaju se veće vrednosti od stvarnih gravimetrijskih vrednosti.

Tab. 2

Razlika između gravimetrijskih i proračunatih srednjih vrednosti procenta suve materije

	Gravimetrijski	Proračunom
	Ogled A	
$\bar{n}$	127	127
$\bar{x}$	12,30	12,61
min.	12,24	10,86
max.	13,25	13,57
Sd	1,597	0,436
KV (%)	12,98	0,46
S_x	0,142	0,039
t =	2,2903*	
	Ogled B	
$\bar{n}$	202	202
$\bar{x}$	11,79	11,98
min.	10,60	11,60
max.	12,92	12,77
Sd	0,411	0,270
KV (%)	3,48	2,25
S_x	0,029	0,019
t =	3,0652**	

* $P < 0,05$ (signifikantno)

** $P < 0,01$ (visoko signifikantno)

Kako se vidi, postoji izvesna razlika između srednjih vrednosti u ogledu A i B. Treba napomenuti da se uzorci mleka u ogledu B odnose na mleko jutarnje muže, te je razumljiva nešto niža suva materija u njemu u odnosu na mleko ogleda A.

Statističko testiranje signifikantnosti dobijenih razlika pokazalo je da su u oba slučaja razlike značajne, i to u ogledu A pri $P < 0,05$ a u ogledu B ta razlika je čak visoko signifikantna; $P < 0,01$. Interesantno je zapaziti da je u ogledu A razlika veća, mada je značajnost te razlike manja nego što je slučaj kod ogleda B. S druge strane, treba istaći da je u sličnim ispitivanjima, D o z e t i sar. (6), takva razlika iznosila 0,46, što je više nego što smo mi utvrdili. Međutim, ta razlika nije bila statistički signifikantna.

U našim ispitivanjima kod obe grupe različitih izvornih podataka utvrđeno je da se proračunom po Fleischmann-ovoj formuli dobija procenat suve materije koji je nešto veći od stvarnog. U oba slučaja dobijene razlike su bile statistički signifikantne, ili čak visoko signifikantne, te nas to upućuje na zaključak da bi ovom problemu trebalo obratiti veću pažnju i izvršiti adaptiranje nove formule koja bi odgovarala sastavu našeg mleka.

Zaključak

Ispitivanje razlika u procentu suve materije mleka između gravimetrijskih određivanja i između proračuna po Fleischmann-ovoj formuli pokazalo je sledeće:

1. Da se kod mleka iz dva ogledna područja dobija razlika između gravimetrijskih i proračunatih vrednosti za suhu materiju. Proračunom je dobijen veći procenat suve materije, i to u ogledu A za 0,3 i u ogledu B za 0,19. U oba slučaja razlike su bile statistički signifikantne, i to u prvom slučaju $P < 0,05$ i u drugom slučaju čak visoko signifikantna: $P < 0,01$.

2. Na osnovu ovih rezultata, kao i ranijih ispitivanja (4, 5, 6), smatramo da bi problemu suve materije mleka trebalo da se posveti više pažnje s obzirom na njen značaj za valorizaciju mleka i njenu važnost za ocenu hranjive vrednosti i tehnološkog kvaliteta mleka.

U okviru toga trebalo bi i metodološki objektivizirati postupke za određivanje i procenu suve materije. Smatramo da je ovim utvrđena neophodnost da se adaptira nova formula za proračun suve materije u nas. U tom cilju ovaj rad će biti nastavljen.

Literatura

1. Fleischmann W.: *Journal für die Landwirtschaft*, 30 1882. i 33 1885. (cit. po Roeder-u 2).
2. Roeder G.: *Grundzüge der Milchwirtschaft und des Molkereiwesens*. Paul Parey, Hamburg 1954.
3. Herrington B.: *Milk and Milk Processing*. Mc Graw-Hill Book, Co. Inc. New York, 1948.
4. Živković Ž.: Prilog proučavanju suve materije mleka. *Prehrambena industrija* 1 1963.
5. Bačić B., Vujičić I.: Prilog proučavanju procenta suve materije mleka. *Letopis naučnih radova Poljoprivrednog fakulteta u Novom Sadu*, 8, 1964.
6. Dozet N., Stanišić M., Sumenić S.: Suha materija mlijeka ispitivana komparativnim metodama. V Jugoslavenski međunarodni simpozijum — *Suvremena proizvodnja mlijeka*, Portorož, 1973.

Summary

THE ERROR AT APPLICATION OF FLEISCHMANN'S FORMULA FOR THE ESTIMATION OF MILK TOTAL SOLIDS

I. F. VUJČIĆ — Faculty of Agriculture, Novi Sad, Z. MILANOVIĆ
— Integrated Farm »Beograd«, V. VUJIČIĆ — »Jugoinspekt«, Novi Sad
V. RAŠIĆ — Integrated Farm »Beograd«, Beograd

Investigations were carried out upon the differences between total solids of milk determined gravimetrically and calculated by Fleischmann's formula. In two series of analyses (Trial A and B in Tab. 1 and 2) were found differences between gravimetric and calculated percentages 0,31 and 0,19 respectively. The calculated percentages were higher than those determined gravimetrically.

The obtained differences were significant at $P < 0,05$ and $P < 0,01$ respectively.

It was pointed out the importance of systematic error in the estimation of total solids of milk by using Fleischmann's formula and the need for a new formula which would be adapted to the specific composition of Yugoslav milk.